

Тетяна Чумак,
студентка 4 курсу
спеціальності «Соціальна робота»
Тернопільського національного педагогічного
Університету імені Володимира Гнатюка,
tani4ka9898@gmail.com

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
О. Л. Главацька

ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ ДІЛОВОЇ ЛЮДИНИ У СТАРШОКЛАСНИКІВ

Зміни соціально-економічних і суспільно-політичних умов життя сучасного українського суспільства вимагають від кожної особистості раціонального мислення, сильної волі та високих моральних якостей. Суспільство як ніколи потребує ділових особистостей, які наділені духовністю, діють згідно законів моралі та етики, здатні творити добро та створювати благо. Тому на сучасному етапі є важливим формування морально-вольових якостей ділової людини у старшокласників, адже саме у цьому віці важливо допомогти підлітку сформувати провідні якості особистості, що стануть рушійною силою всебічного розвитку у майбутньому.

Значну увагу особливостям морального розвитку учнів приділяли такі вчені: Л. Божович, Т. Бортник, Л. Виготський, А. Донцова, В. Сухомлинський В. Селіванова та ін.

Закономірності вольового розвитку досліджували І. Бех О. Биков, М. Боришевський, О. Дашкевич А. Запорожець, В. Котирло, Т. Шульга та ін.

У працях М. Лукашевича, Н. Чабан, О. Набока, Л. Михальова, О. Полякова, О. Селезньова розглядаються аспекти розвитку якостей ділової особистості.

Метою статті є висвітлити особливості формування морально-вольових якостей ділової людини у старшокласників.

Відомо, що властивості й особистісні якості людини формуються в дитячому віці, за винятком тих, що набуваються нею шляхом нагромадження життєвого досвіду, а також завдяки правильній побудові системи виховання та навчання. Зокрема, на етапі дитинства формуються основні мотиваційні, інструментальні та стильові риси особистості. Морально-вольові якості людини не є вродженими, вони формуються й розвиваються у процесі життєдіяльності. У теорії формування морально-вольових якостей особистості важливим чинником визначено поєднання вольових дій із суспільно прийнятою ідеологією, світоглядом, мораллю, традиціями [5].

Гармонійний розвиток морально-вольової сфери старшокласника забезпечує можливість особистості бути активною в різних напрямках діяльності – професійній, громадській, спортивній, інтелектуальній, творчій тощо. А це означає, що така особистість в повній мірі може розкрити свій внутрішній потенціал та якісно змінювати навколишню дійсність.

Аналізуючи наукову літературу, що накопичує великий обсяг матеріалів щодо дослідження формування морально-вольових якостей, перед нами постало завдання практичного застосування нагромадженого досвіду для ефективного формування особистості ділової людини, шляхом систематичного та цілеспрямованого розвитку у неї морально-вольових якостей.

Науковці виявили, що розвиток моральної свідомості пов'язаний із пробудженням інтересу до внутрішнього світу, стосунків з іншими, виникнення потреби у самоаналізі. Відомо, що у старшому шкільному віці часто виникають труднощі із формування моральних переконань. Підліткам важко визначити систему моральних принципів, а також дотримуватися моральної саморегуляції [2].

Невід'ємною рисою ділової особистості виступає воля, дослідник А. Пуні говорив, що воля – це діюча сторона розуму і моральних почуттів, функція нормально працюючого мозку, яка дозволяє людині керувати собою, особливо в умовах подолання перешкод різної ступені

складності [6, с. 312]. Таким чином, розвиток та зміцнення вольових якостей на даному віковому етапі відбуваються на основі зростання самосвідомості. Виробляється вміння підпорядковувати свою поведінку конкретним цілям найближчого самостійного життя. Для досягнення поставленої мети, старшокласники здатні проявити значні вольові зусилля. Наприклад у навчальних ситуаціях, що суб'єктивно оцінюються як важливі для досягнення поставленої мети та потребують концентрації уваги або інтенсивного зосередження. Серед факторів, що мають суттєвий вплив на вольову активність старшокласників, виділяють наступні: сформована мотиваційна сфера, стиль відносин із батьками, гармонійний розвиток особистісних якостей, виховання у родині [1].

Взаємозв'язок вольових якостей з моральними підкреслюється в дослідженні В. Гуріна, який розглядав рівні морально-вольової активності підлітків та здійснив певне угруповання морально-вольових якостей. У підсумку сформувалася нова морально-вольова структура особистості, а не тільки структура її морально-вольової активності особистості. Сформувалося нове психічне утворення – дієва мораль, або морально-вихована воля, яка допомагає розвинути в особистості високу патріотичність, вміння досягати кінцевого результату і використовувати саморегуляцію [3, с. 109].

Щоб сформувати ділові якості в учнів, необхідно вибирати методи, засоби, технології навчання і виховання, спираючись на сучасні вимоги до якості освіти. У світовій практиці існує два напрями розвитку ділових якостей особистості. У рамках першого процес формування ділових якостей здійснюється в спеціально організованій діяльності [4]. Тому, на нашу думку, доцільно теоретично дослідити особливості формування морально-вольових якостей старшокласника та розробити соціально-психологічний тренінг у поєднанні з бесідами, розв'язуванням моральних завдань, диспутів та вправ для формування гармонійно розвинутої ділової особистості, що ефективно прийматиме виклики сучасного соціуму.

Перспективи подальшого дослідження полягають у розробці елементів програми для формування морально-вольових якостей ділової людини старшокласників.

Список використаних джерел

1. Белая М.В. Особливості вольової саморегуляції старшокласників / М.В. Белая // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Педагогіка і психологія. - 2013. - Вип. 40(1). - С. 41-47.
2. Зиянський А.Р. Психологічні умови розвитку моральної свідомості підлітків : дис. канд. псих. наук : 19.00.07 / А.Р. Зиянський. – Дрогобич, 2015. – 189 с.
3. Ковальова Ю. Підготовка майбутнього вчителя фізичної культури до формування морально-вольових якостей в учнів старшого шкільного віку / Ю. Ковальова // Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Сер. : Педагогічні науки. – 2014. – Вип. 131. – С. 106-109.
4. Мартинець Л. Методика формування ділових якостей старшокласників засобами проектної діяльності / Л. Мартинець // Рідна школа. – 2010. – № 3. – С. 53-57.
5. Формування морально-вольових якостей при заняттях фізичною культурою дітей // Компетентнісні засади освітньо-виховного процесу в умовах ціложиттєвого навчання : збірник наукових праць молодих дослідників / за ред. Н.Г.Сидорчук. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2017. – Вип. 1. – С. 63-69.
6. Хрестоматія по психології : [учебное пособие для студентов педагогических институтов] / Под ред. Петровского А.В. – М. : Просвещение, 1977. – 528 с.